

УДК 261.6

Луців О.Ю., магістр Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ В КОНТЕКСТІ КОНФЕСІЙНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Висвітлено особливості індивідуальної релігійності в контексті конфесійної приналежності. Дослідження базується на трьохрівневій структурі, де макрорівень представлено діахронним аналізом стану релігійності всього українського соціуму, мезорівень – аналізом релігійності у Львівській області, а мікрорівень – індивідуальними наративами респондентів. Серед соціально-демографічних показників важливу роль відіграють відмінності в частках релігійних (нерелігійних) між міськими та сільськими жителями, а також поділ за національністю. Розглянуто три типи релігійності відповідно до трьох найпоширеніших конфесій в Україні.

Ключові слова: релігія, релігійність, конфесійна приналежність.

Дослідження релігійності у сучасному українському суспільстві є актуальним, оскільки багато жителів України ідентифікують себе як віруючих. За результатами опитування щодо рівня релігійності українського суспільства, проведеного у 2008 р. та реалізованого в Україні Інститутом соціології НАН України та Київським міжнародним інститутом соціології, лише 9% українців ідентифікують себе як нерелігійних, тоді як 86,4% відносять себе до певного віросповідання [1, с. 17]. Важливо визначити, що саме люди розуміють під релігійністю, якою мірою сполучуються словесні декларації та релігійна поведінка?

Іншим цікавим аспектом є поліконфесійність українського соціуму. За даними проекту «Регіон, нація та інше: інтердисциплінарне та міжкультурне переосмислення України»¹, у 2013 р. серед усіх віруючих респондентів найбільша частка припадала на осіб, які представляли три традиційні християнські конфесії – Українська православна церква Московського патріархату, Українська православна церква Київського патріархату та Українська греко-католицька церква. Їхня чисельність становить, відповідно, 22,3% прихильників православної церкви Московського патріархату, 18,8% – православної церкви Київського патріархату та 7,6% – греко-католицької церкви. Ще 22% ідентифікують себе як просто православних (без конкретизації парафії), а 13% – як віруючих, що не належать до жодної церкви. Натомість частка респондентів – представників нетрадиційних конфесій – не перевищувала 1%. Відповідно, наше дослідження зосереджено саме на порівнянні установок і поведінки респондентів, які репрезентують ці три найчисельніші конфесії.

Серед зарубіжних соціологів, які найактивніше досліджували цю проблематику, можемо згадати, насамперед, Р. Клейтона, Дж. Гледдена, М. Корнвала та Дж. Фолкнера; серед українських – Ю. Борункова, І. Яблокова, В. Гараджу. Також варті уваги дослідження М. Парашевіна, О. Богданової, О. Войнівської та О. Козловського. Проте вони зосереджувалися більшою мірою або на макрорівневому, або на мікрорівневому аналізі проблеми. Натомість наше дослідження пропонує багаторівневу (макро-, мезо- та мікрорівневу) перспективу. У ній макрорівень представлено порівняльним аналізом стану релігійності всього

¹ Регіон, нація та інше: інтердисциплінарне та міжкультурне переосмислення України [Електронний ресурс] / Центр міської історії Центрально-Східної Європи. – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/researchprojects/stgallenproject/>.

українського соціуму, мезорівень – аналізом релігійності у Львівській області, а мікрорівень – індивідуальними нарративами респондентів.

Отже, **мета статті** – виявити особливості зв'язку релігійності та конфесійної приналежності в сучасному українському суспільстві. Завдання дослідження – порівняти позиції соціологів щодо релігії та релігійності, охарактеризувати реальний стан релігійності в українському соціумі, порівняти значення та зміст конфесійної приналежності релігійності шляхом проведення глибоких інтерв'ю та аналізу кількісних баз даних загальноукраїнського рівня.

Огляд основних визначень поняття «релігія» в соціогуманітарних науках у цілому та в соціології зокрема показує, що одним з найпоширеніших її трактувань є таке: релігія – це система вірувань і практик, побудована для забезпечення індивідуального і колективного способів розв'язання невідомих аспектів людського життя, смерті та існування різних проблем, які можуть виникати в процесі прийняття певних рішень [2]. Релігійність – це поняття, яке відображає засвоєння індивідом релігійних ідей та цінностей. Рівень релігійності індивіда вказує, як часто і за яких обставин індивід звертається до релігії. Таким чином, можна визначити, яке саме місце релігія посідає у житті кожного індивіда, соціальної групи, соціуму в цілому.

Водночас віра – це емоційно-ціннісне ставлення індивіда до певних релігійних ідей, теорій, а також визнання реального існування надприродних сил без жодних раціональних доказів [3]. Також варто виокремити поняття «конфесія» – приналежність до будь-якої церкви, релігійної організації, яка має своє віровчення, культову практику та організаційну структуру [4].

Вивчаючи релігійність, соціологи поділяються на дві групи. Одна група соціологів аналізує релігійність у її особистісних проявах, намагаючись зрозуміти, що саме вона означає для індивідів; інша – акцентує увагу на вивченні релігійності у цілому (макрорівневий підхід): на її проявах, рівні, динаміці та ступені. До першої групи належить О. Войновська, яка зазначає, що індивідуальна релігійність формується внаслідок двох чинників: зовнішнього (релігія являє собою соціальний інститут) і внутрішнього (релігійність формується під впливом особистісних якостей). Дослідниця акцентує увагу на структурі індивідуальної релігійності та зазначає, що її можна досліджувати, використовуючи емпіричні показники: рівень, характер, стан і ступінь. Рівень релігійності – це індикатор екстенсивності релігійних ознак. Водночас характер релігійності – це сукупність особливостей, які формуються і в подальшому розвиваються в процесі релігійної діяльності [5, с. 37–38].

Варто також виділити серед науковців у сфері соціології релігії М. Парашевіна, який зазначає, що релігійність людини залежить від того, в якому середовищі вона зростає. Якщо людина, яка вихована в нерелігійному середовищі, самостійно стає віруючою, то вона, скоріше, не буде ідентифікувати себе з певною церквою. М. Парашевін приходить до висновку, що релігійність українців є певною мірою самостійною. Кожна людина сама вирішує, до якої віри їй належати, яку церкву відвідувати, та у що саме вірити [6].

Н. Вашрова, посилаючись на дані соціологічних досліджень, стверджує, що в українському суспільстві існує висока потреба релігії у житті. Українці вважають, що саме релігія допомагає людині підвищити рівень національної самосвідомості та культури. Зростання кількості релігійних організацій є лише одним з показників релігійності українців і не може достовірно свідчити про її реальний стан [7, с. 33–35].

За результатами опитування щодо рівня релігійності українського суспільства, проведеного в Україні у жовтні 2008 р. Інститутом соціології НАН України та КМІС (випадкова вибірка, N=2036, які репрезентують доросле населення старше 18 років, що постійно проживає на території України), можна стверджувати, що 89,5% населення України вважає-

ють себе релігійними, 9,9% – нерелігійними та лише 0,6% людей не дали відповідь на це запитання. Також варто звернути увагу на відмінності в частках релігійних і нерелігійних серед чоловіків та жінок: ідентифікують себе як нерелігійних 16% чоловіків, а серед жінок – лише 5% [1, с. 18–19].

Науковець О. Козловський, посилаючись на матеріали дослідження, проведеного КМІС та Центром «Українське демократичне коло» у 24 областях, Києві, Севастополі та Автономній Республіці Крим ($N = 16\ 157$), розділяє рівень релігійності на три основні групи: віруючі з ідентифікацією до певної конфесії (60% опитаних респондентів); віруючі, які свідомо не ідентифікують себе з жодною релігією чи конфесією (від 30% до 60%); віруючі, яким важко визначитись, до якої саме релігії чи конфесії вони належать (менше, ніж 30%) [8, с. 442–444].

Порівняємо ці дані з дослідженням 2013 р. «Регіон, нація та інше», в якому до першого рівня належали 52% віруючих, до другого – 22% і до третього – 13,3% респондентів. Можна зазначити, що у Донецькій, Одеській та Київській областях рівень релігійності істотно зріс. Найменшу динаміку (менше, ніж на 2%) зростання рівня релігійності можна зафіксувати у Івано-Франківській, Тернопільській та Полтавській областях.

Проаналізуємо вплив соціально-демографічних факторів на релігійність населення України. Згідно з даними дослідження, проведеного у жовтні 2008 р. в Україні Інститутом соціології НАН України та КМІС було виявлено, що ідентифікують себе як релігійних 88,3% жителів міста, а села – 92% [1, с. 18–19]. Дані опитування 2013 р. також підтверджують цю тенденцію. Серед опитаних мешканців великих міст щотижня відвідували церкву лише 3,5%, а серед селян – 16%. Можна зробити висновок, що селяни є більш релігійними, ніж жителі міста. Щодо віку опитаних респондентів, представленість релігійних переконань серед різних вікових груп населення України є рівномірною [1, с. 18–19]. Натомість у дослідженнях 2013 р. ми простежуємо зв'язок (кореляційний коефіцієнт = 0,258) між частотою відвідування церкви та віком. Найрідше відвідують молоді люди, найчастіше – старші. Поділ між респондентами за національністю, зокрема, аналіз поширеності релігійності серед росіян та українців, демонструє те, що українці є більш релігійними, проте росіяни активніше заявляють про свою конфесійну приналежність. У даному випадку значення має не національність, а місце проживання, оскільки в Західному регіоні абсолютну більшість становлять українці, і населення тут є доволі релігійним [8, с. 19–20].

Результати дослідження 2013 р. частково підтверджують наведену тезу. За нашими даними, серед тих, хто ніколи або майже ніколи не відвідує церкву – 33% росіян та лише 15% українців, а серед тих, хто відвідує її щотижня – 10% українців і тільки 3% росіян. Водночас серед тих, хто ідентифікує себе як «просто православний» неістотно переважали українці – 23% до 21% росіян. Проте серед тих, хто назвав себе просто віруючими, було більше росіян (14% росіян і 13% українців). У дослідженні 2008 р. у конфесійній структурі не було виявлено відмінностей між рівнем освіти респондентів [8, с. 19–20]. У дослідженні 2013 р. прослідковується зв'язок між конфесійною приналежністю та цими показниками.

Розглядаючи конфесії, варто зауважити, що у січні 2009 р. в Україні налічувалося 33 тис. релігійних конфесій, які належать до 55 віросповідань: православ'я – 7, католицизм – 2, протестантизм – 26, іудаїзм – 5, іслам – 4, інші релігійні організації – 10. Проте присутність різних конфесій і віросповідань у регіонах є неоднаковою. Як зауважує О. Козловський, тут простежується регіональна специфіка [8, с. 446–447].

Дослідження 2013 р. дозволяє нам не тільки порівняти ситуацію з 2008 р., але й уявити цей регіональний розподіл. Ми зупинимося на відсотковому розподілі приналежності респондентів до трьох найчисельніших конфесій України: православної церкви Київського патріархату, православної церкви Московського патріархату та греко-католицької церкви.

Греко-католики мають вузьку регіональну спрямованість – Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області. Натомість віруючі обох православних конфесій мають ширшу регіональну базу. Найбільшу чисельність представники православної церкви Московського патріархату становлять у Чернівецькій та Одеській областях, представники православної церкви Київського патріархату – у Закарпатській та Волинській.

Щодо найменш релігійних, то варто виділити дві області: Донецьку та Київську. Макрорівневий порівняльний аналіз свідчить, що релігійність у сучасному українському суспільстві й надалі відіграє велику роль, адже близько 90% українців вважають себе релігійними. Проте тут варто розмежовувати поняття «вважати себе релігійним» та «бути релігійним», оскільки це – не одне й те саме. Навіть якщо індивіди ідентифікують себе як релігійні, їх уявлення про релігійність та практики можуть істотно відрізнятись в межах одного соціуму. Одночасно релігійність неабияк пов'язана з конфесійною приналежністю, адже в межах певної церковної чи конфесійної спільноти можуть формуватися дуже відмінні розуміння того, що означає бути релігійним і, відповідно, релігійних практик. Незважаючи на те, що конфесійна приналежність може певною мірою впливати на уявлення про релігійність, індивіди можуть її досить вільно трактувати (за винятком представників тоталітарних сект). Отже, наша теза полягає в тому, що, залежно від розуміння релігійності та її компонентів (часто визначаються конфесійною приналежністю), індивіди виявляють різний характер релігійності.

Посилаючись на С. Сальникову, релігійність можна поділити на декілька складових: когнітивну, поведінкову та емоційно-мотиваційну [9]. Водночас до когнітивної складової варто віднести знання та віру, до поведінкової – відповідно, практики, до емоційно-мотиваційної – важливість дотримання цих практик. Варто детальніше охарактеризувати вміст кожної складової. Віра, насамперед, розуміється як віра у Бога. Знання також є однією з основних складових структури індивідуальної релігійності. Щодо практик, то серед них виділено такі: відвідування церкви, дотримання Заповідей Божих та релігійних традицій, а також зберігання релігійних предметів. У емоційно-мотиваційній складовій варто, насамперед, звернути увагу на оціночні судження, які стосуються відвідування церкви, дотримання Заповідей Божих та релігійних традицій, зберігання релігійних предметів та оціночні судження щодо існування інших конфесій. Зазначимо також і чинники впливу на індивідуальну релігійність, серед яких: сім'я, друзі, релігійне оточення та ЗМІ.

Отже, розглянувши структуру релігійності можна зробити висновок, що у сучасному українському суспільстві поняття «релігійність» для індивідів містить у собі загальні риси та компоненти, але невід'ємну частину становлять певні індивідуальні прояви та аспекти. Індивідуальна релігійність проявляється у розумінні релігії та її аспектів. Кожен представник суспільства «виробляє» свої індивідуальні показники, за якими він себе ідентифікує до релігійних.

Для того, щоб детальніше простежити прояви індивідуальної релігійності, перейдемо до мезо- та мікрорівневого аналізу. У нашому дослідженні ми розглянемо Львівську область як окремих випадок, адже попередній аналіз релігійності в українському соціумі показав, що на Галичині зберігається найвищий рівень релігійності. Цей регіон має свою специфіку – високий рівень релігійного плюралізму. У ньому найкраще представлено всі традиційні християнські конфесії – Українська православна церква Московського Патріархату, Українська православна церква Київського Патріархату, Українська автокефальна православна церква, Українська греко-католицька церква та Римо-католицька церква.

Джерельну основу нашого аналізу становитимуть дані емпіричного дослідження «Регіон, нація та інше: інтердисциплінарне та міжкультурне переосмислення України», які включа-

ли – соціологічне опитування, що проходило у березні 2013 р. (вибірка 6000 респондентів), та глибинні напівструктуровані інтерв'ю на релігійну тематику (березень – червень 2013 р.) у 13 областях України (по 20 у кожній області). Респонденти глибинних інтерв'ю відбиралися за допомогою квотного відбору, основою квотного розподілу слугували найчисельніші релігійні конфесії (як християнські, так і нехристиянські) у кожній області. У ході інтерв'ю респондентам ставилися запитання щодо їхніх релігійних практик та релігійного виховання в цілому². З цієї бази даних були використані дані, що стосувалися Львівської області, стосовно представників Української православної церкви Київського патріархату, представника Української православної церкви Московського патріархату та Української греко-католицької церкви, оскільки інші конфесії були мало представлені у вибірці.

Розглянемо відповіді респондентів, які належать до греко-католицької конфесії. Варто відзначити, що більшість респондентів виховувались у релігійному дусі та з дитинства ознайомлені з різноманітними релігійними традиціями. Один респондент прийшов до віри після втрати близької людини, і саме тоді значимість релігійних традицій і практик набула найвищого ступеня. Аналізуючи відповіді респондентів щодо знань про різноманітні релігійні аспекти, потрібно відмітити, що всі респонденти продемонстрували добру обізнаність у сфері особливостей релігійних традицій та відвідування Служби Божої. Більшість респондентів зазначила, що вони з дитинства вчили Заповіді Божі. Проте меншу обізнаність прослідковуємо у сфері знань про релігійну ситуацію в Україні та релігійні організації. Можна зробити висновок, що респонденти володіють достатньою кількістю знань щодо релігійних аспектів. Наступний елемент – релігійні практики. Відповідаючи на запитання, респонденти зазначили, що саме відвідування церкви посідає одне з центральних місць у їхній вірі. *«Як же будеш без Церкви жити (про сина). Кажу – хочеш мати добру жінку? Правда, вже женився... Хочеш – треба просити. Іходять. Хіба щось виникне, що не може, чи десь їде, а такого, щоб лежав у хаті та не пішов до церкви, то в мене такого немає»*. Більшість респондентів відвідують церкву щонеділі. Лише один респондент відвідує церкву виключно на свята, хоча й відзначає, що потрібно частіше: *«Свята обов'язково, а так – не щонеділі, але розумію, що це потрібно. Тому, якщо я не йду, я розумію, що це погано»*. Стосовно дотримання Заповідей Божих, то респонденти не надають цьому аспекту найбільшого значення у своїй вірі, ця практика розглядається як виховний процес. Можна зробити висновок, що серед практик респонденти найбільшого значення надають відвідуванню церкви та дотриманню релігійних традицій. Розглядаючи оціночні судження щодо певних аспектів, варто відзначити саме ставлення до інших релігійних конфесій. Представники греко-католицької конфесії продемонстрували лояльне ставлення до інших релігійних конфесій, у тому числі й нетрадиційних. Відповідаючи на запитання: *«Як ви ставитеся до таких спільнот як Свідки Єгови?»* респондент зазначив: *«Як до людини»*. Вони толерують звернення до інших конфесій: *«Але вся справа в тому, що я ніколи не роблю різниці між греко-католицькою церквою і православною. До якої би конфесії людина не належала, вона має жити за законом Божим – то є моє бачення»*. Ще один елемент – чинники впливу на індивідуальну релігійність. Більшість респондентів зазначила, що саме сім'я найбільше впливає на їхню релігійність; було також відзначено вплив релігійного середовища.

Розглянемо відповіді респондентів, які є прихильниками православної церкви Київського патріархату та брали участь у глибинних інтерв'ю. Потрібно зазначити, що більшість респондентів з дитинства були ознайомлені з усіма релігійними аспектами. Один респондент почав відчувати потребу у релігії вже у зрілому віці, без жодних причин. Щодо знань, то переважають знання про особливості релігійних традицій. Респонденти мало

² Там само.

обізнані про релігійні організації в Україні, проте добре ознайомлені з традиціями інших релігійних конфесій. Аналізуючи особливості здійснення практик (зокрема, відвідування церкви), респонденти зазначили, що дотримуються цієї практики щотижня. Особливо важливим, як і в греко-католиків, це є під час релігійних свят. Один респондент відвідує церкву лише на свята: *«Так, на свята ходила. Але ходила на роботу»*. На запитання: *«Чи збираються респонденти разом з родиною на свята?»* можна було почути: *«Разом йдемо. Ми живемо з ними разом. Рано встаємо, тут правиться о шостій годині. О п'ятій годині я внуку – підйом! Одному, другому. Все, пішли»*. Можна зробити висновок, що серед практик респонденти надають перевагу дотриманню традицій, зокрема святкування релігійних свят. Наступний елемент – оціночні судження. Прихильники обраної конфесії не вбачають різницю між греко-католиками та православними: *«Я, звичайно, католиків не знаю, бо я вихована в іншому середовищі. Але, розумієте, образи одні, молитви одні: «Вірую», «Отче наш». Може якісь нюанси є, які – священники знають, а прості люди – церква та церква»*. Якщо до греко-католиків респонденти ставляться з повагою та розумінням і не виділяють особливих відмінностей, то до представників православної церкви Московського патріархату респонденти мають зовсім інші відчуття: *«Скільки вже можна з тою Москвою?! Вже пора закінчувати з тим. Вони на зло все роблять»*. Ставлення представників обраної конфесії до таких спільнот, як Свідки Єгови є так само негативним, як і у представників згаданої конфесії. Серед чинників впливу на індивідуальну релігійність респонденти відзначили сім'ю та шкільне оточення.

Розглянемо відповіді респондентів, які є прихильниками православної церкви Московського патріархату і брали участь у глибинних інтерв'ю. Потрібно зазначити, що і в цьому випадку більшість респондентів з дитинства виховувалися у релігійному дусі. Один із трьох респондентів прийшов до віри в результаті особистого зацікавлення релігією. Усі респонденти щиро та відверто розповіли про значення релігії у їхньому житті. Якщо говорити про знання, то респонденти володіють достатньою інформацією щодо релігійних традицій як своєї конфесії, так і інших. Щодо особливостей релігійних практик, то один з респондентів відповів: *«Я помітив, що мої релігійні практики дуже поєднуються з національними. Церква в Україні є дуже національною, як греко-католицька, так і православна. Для мене Різдво, Трійця, Великдень, Пречиста тощо є святами. Але я починаю замислюватися – вони для мене є релігійними чи національними святами?»*. Щодо відвідування церкви, то цієї практики респонденти дотримуються в обов'язковому порядку на свята. Один респондент зазначив, що відвідує церкву із сусідами, але в жодному випадку не поодиноці. Можна спостерігати таке твердження: *«Подобається сам обряд. Якщо вже святкувати, то суть свята повинна у чомусь полягати. Якщо святкуємо Пасху, то, на мою думку, необхідно сходити до церкви»*. Більшість респондентів відзначили важливість читання молитви як елемент віри. Отже, можна зробити висновок, що серед практик респонденти надають перевагу відвідуванню церкви.

Наступний елемент – оціночні судження. Представники обраної конфесії продемонстрували негативне ставлення до такої нетрадиційної релігійної спільноти, як Свідки Єгови. Проте до греко-католиків респонденти ставляться з повагою, обґрунтовуючи це тим, що на Заході індивіди більше залучені до релігійного життя. Щодо православних Київського патріархату, то можна відмітити таке твердження: *«Розумієте, я ліберал, тому вважаю, що люди мають право сповідувати будь-яку релігію і будь-яку конфесію в межах цієї релігії»*. Як було вже зазначено, усі респонденти виховувалися у релігійному дусі, релігія посідає значне місце у їхньому житті. Аналіз структури релігійності мешканців Львівщини можна доповнити даними анкетування. Зокрема, проаналізуємо відповіді респондентів щодо запитання: *«Чи вірите Ви у зазначені твердження?»*. Віра у Бога серед усіх згаданих конфесій отримала найвищий показник – 100%. Щодо інших тверджень, то найвищий рівень віри за такими показниками, як віра у життя після смерті, у посмертну відплату, в існування душ та їх переселення, диявола

тощо продемонстрували греко-католики (крім віри у життя після смерті). Найвищу ствердну відповідь у прихильників православної церкви Київського патріархату отримало твердження щодо життя після смерті, а найнижчу – віра у переселення душ. Прихильники православної церкви Московського патріархату найбільше вірять у життя після смерті та існування душі, найменше – у посмертну відплату та переселення душ. Отже, можна зробити висновок, що крім релігійних практик, респонденти надають велике значення вірі в існування душі, у життя після смерті, у посмертну відплату, в існування диявола.

Ще один важливий аспект релігійності – практики, серед них – відвідування церкви. Згідно з даними опитування, більша половина греко-католиків відвідує церкву раз на тиждень. Прихильники православної церкви Київського патріархату також найбільше дотримуються позиції щодо відвідування церкви раз на тиждень. Проте тут спостерігається більше тих, хто відвідує церкву лише на великі свята. Також є ті, які відвідують церкву раз на місяць. Решта варіантів відповідей не отримали жодної підтримки.

Отже, можна стверджувати, що дані глибинних інтерв'ю збігаються з результатами анкетного опитування. Як було зазначено, саме у греко-католиків відвідування церкви посідає центральне місце у сфері релігії та найвищу позицію серед представлених конфесій.

Щодо ставлення до інших релігійних спільнот, то всі відповіді респондентів у глибинних інтерв'ю, за винятком однієї, знайшли своє відображення в анкетуванні. Насамперед, представники обраних конфесій відзначили негативне ставлення до Свідків Єгов. Цікавим є те, що в інтерв'ю греко-католики наголосили про нейтральне ставлення до таких спільнот. Проте анкетування продемонструвало інший результат: негативне ставлення є найбільшим серед інших конфесій. Інші висловлювання не мають відмінностей. Результати представлено у вигляді середніх значень числових вибірок.

Варто наголосити на особливостях трактування респондентами сутності та сенсу релігійного вчення, до якого вони належать. У глибинних інтерв'ю респонденти відзначили своє позитивне ставлення до інших традиційних вірувань. Греко-католики та прихильники православної церкви Московського патріархату наголосили, що поважають інші конфесії та не роблять великої різниці між ними, адже всі вони йдуть від Бога. Лише представники православної церкви Київського патріархату виявили своє негативне ставлення до прихильників православної церкви Московського патріархату. Проте таке ставлення ґрунтувалося не на оцінках самої конфесії чи її доктрин, а на негативному ставленні до втручання Росії у різноманітні сфери діяльності українців. Можна стверджувати, що представники обраних конфесій не відхиляють істинність та важливість інших конфесій, що можна прослідкувати як у глибинних інтерв'ю так і у опитуванні.

Проаналізувавши дані глибинних інтерв'ю та анкетного опитування, можна виявити характерні особливості релігійності респондентів у Львівській області, які належать до обраних конфесій.

Представникам греко-католицької конфесії притаманний тип релігійності, який характеризується, насамперед, важливістю відвідування церкви та святкування релігійних свят. Саме дотримання релігійних практик є основною характеристикою цього типу релігійності. Греко-католики серед усіх обраних конфесій виявили найнегативніше ставлення до інших релігійних спільнот. Респонденти також підкреслили важливу роль релігії та церкви у суспільному житті. Усі свої дії та знання у релігійній сфері респонденти обґрунтовують обов'язком перед Богом.

Представникам православної конфесії Київського патріархату притаманний тип релігійності, який характеризується недостатньою кількістю знань та усвідомлень щодо певних релігійних аспектів. Проте серед них присутнє відчуття «важливості» дотримання традицій, зокрема святкування релігійних свят і відвідування церкви. Респонденти, що

належать до цієї конфесії, виявили байдуже ставлення до представників інших релігійних спільнот.

Представникам православної конфесії Московського патріархату притаманний тип релігійності, який характеризується індивідуальним розумінням тих чи інших практик, звідси: одні здійснюються, інші – ні. Більша половина опитаних респондентів відвідують церкву на свята або коли бувають на хрестинах, вінчанні чи похороні. Решта відвідують церкву раз на місяць. Ставлення до інших релігійних спільнот коливається між позитивним та байдужим, за винятком двох напрямів: баптисти та Свідки Єгови.

Висновки. Таким чином, здійснено багаторівневий аналіз, де макрорівень представлено діахронним аналізом стану релігійності всього українського соціуму. При порівнянні цих даних за 2008 та 2013 рр. було виявлено, що рівень релігійної визначеності зріс, а серед соціально-демографічних показників, які визначали рівень релігійності, важливу роль відіграють відмінності в частках релігійних (нерелігійних) між міськими і сільськими жителями, а також поділ між респондентами за національністю. Аналіз релігійності Львівської області, представлений анкетуванням та індивідуальними наративами, показав, що обрані конфесії демонструють індивідуальні характеристики та особливості релігійності як у межах конфесій, так і на особистому рівні.

Отже, можна виділити високий показник релігійності серед усіх зазначених конфесій. Представників греко-католицької конфесії та православних Київського патріархату об'єднує позиція щодо частоти відвідування церкви, зокрема раз на тиждень. Такі твердження, як віра в існування душ, віра у посмертну відплату, віра у життя після смерті, отримали однакову підтримку у православних Київського патріархату та греко-католиків. Спільним є також негативне ставлення до таких релігійних течій як Свідки Єгови та баптисти.

Відмінності між конфесіями: представникам православної конфесії Московського патріархату притаманний нижчий рівень віри у посмертну відплату, в існування диявола, у переселення душ, ніж двом іншим конфесіям. Представники цієї конфесії відрізняються від інших за частотою відвідування церкви: на великі свята, а не раз на тиждень, як можна було прослідкувати у двох інших конфесіях. Ставлення до інших релігійних спільнот також відрізняється, тут переважає позитивне та нейтральне ставлення. Водночас дві інші конфесії проявили нейтральне та негативне ставлення.

У середині конфесій відмінними є: різноманітні позиції щодо ставлення релігійних спільнот та течій. Греко-католики або негативно ставляться до таких течій, або нейтрально. Об'єднуючої позиції щодо цього питання немає. Це ж саме можна сказати й щодо інших обраних конфесій. Проте тут позиція може коливатися від позитивної до нейтральної.

Список використаних джерел

1. *Паращевін М.* Релігія та релігійність в Україні / М. Паращевін. – К. : Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. – 68 с.
2. *Джонсон А.Г.* Тлумачний словник з соціології / А.Г. Джонсон ; пер. з англ. за наук. ред. В. Ісаєва, А. Хоронжого. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С. 298.
3. *Сидоренко О.П.* Релігієзнавство / О.П. Сидоренко. – К. : Знання, 2008. – 470 с.
4. *Кислюк К.* Релігієзнавство : навч. посіб. для студентів вузів / К. Кислюк, В. Кучер. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Кондор, 2004. – 646 с.
5. *Войнівська О.* Теоретичне і емпіричне обґрунтування концепції особистісної релігійності / О. Войнівська // Вісник Харківського університету імені В.Н. Каразіна. – Серія «Психологія». – Вип. 43. – Харків, 2010. – С. 37–38.

6. *Паращевін М.* Деякі особливості релігійності населення України [Електронний ресурс] / М. Паращевін // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/28465/
7. *Вашрова Н.* Тенденції розвитку сучасного релігійного життя в Україні / Н. Вашрова // Вісник Львівського національного університету. – Серія соціологічна. – 2009. – Вип. 3. – С. 33–46.
8. *Козловський О.* Рівень релігійності та конфесійна структура областей України / О. Козловський // Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – С. 442–447.
9. *Сальнікова С.А.* Багаторівневе моделювання як аналітична стратегія вимірювання релігійності / С.А. Сальнікова // *Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. праць. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 16. – С. 222–229.

References

1. Parashchevin M. *Religiya ta religiynist' v Ukraini* [Religion and religiosity in Ukraine]. Kyiv, Institute of Politics, Institute of Sociology NAS of Ukraine, 2009, 68 p. [in Ukrainian]
2. Johnson A. *Tlumachnyi slovnyk z sotsiologii* [Dictionary of sociology]. L'viv, Vydavnychiy tsentr Lvivs'kogo natsional'nogo universytetu imeni Ivana Franka, 2003, p. 298 [in Ukrainian]
3. Sydorenko O.P. *Religieznavstvo* [Religious studies]. Kyiv, Znannya, 2008, 470 p. [in Ukrainian]
4. Kisyuk K., Kucher V. *Religieznavstvo: navch. posibnyk dlya studentiv vuziv, 3-e vyd., pererob. i dop.* [Religious studies : textbook. for students, 3rd ed., revised and enlarged.]. Kyiv, Kondor, 2004, 646 p. [in Ukrainian]
5. Voyniv's'ka O. *Teoretychne i empiyrychne obgruntuvannya kontseptsii osobystisnoi religiynosti* [Theoretical and empirical basis for the concept of personal religiosity]. Visnyk Kharkivs'kogo universytetu imeni V.N. Karazina, Seriya «Psykhohohiya», 2010, Issue 43, pp. 37–38 [in Ukrainian]
6. Parashchevin M. *Deyaki osoblyvosti religiynosti naseleennyi Ukrainy* [Some features of religiosity of the Ukrainian population], available at: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/28465/ [in Ukrainian]
7. Vashrova N. *Tendentsii rozvytku suchasnoho religiynogo zhyttya v Ukraini* [Trends in the development of modern religious life in Ukraine]. Visnyk L'vivs'kogo natsional'nogo universytetu, Seriya sotsiologichna, 2009, Issue 3, pp. 33–46 [in Ukrainian]
8. Kozlov's'kyi O. *Riven' religiynosti ta konfesiina struktura oblastey Ukrainy* [The level of religiosity and confessional structure of Ukrainian regions]. Ukrain's'ke suspil'stvo 1992–2010. Sotsiologichnyi monitoring. Za red. V. Vorony, M. Shulgy [Ukrainian society 1992–2010. Sociological monitoring; ed. by V. Vorona, M. Shulga]. Kyiv, Institute of Sociology NAS of Ukraine, 2010, pp. 442–447 [in Ukrainian]
9. Salnikova S.A. *Bagatorivneve modelyuvannya yak analitychna strategiia vymiryuvannya religiynosti* [Multilevel modeling as an analytical strategy to measure religiosity]. Metodologiya, teoriya i praktyka sotsiologichnogo analizu suchasnogo suspil'stva: zb. nauk. prats'. Kharkiv, V.N. Karazin Kharkiv National University, 2010, Issue 16, pp. 222–229 [in Ukrainian]

Отримано 20.04.15

Луцив Е.Ю., магистр Львовського національного університету імені Івана Франко

ОСОБЕННОСТИ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ РЕЛИГИОЗНОСТИ В КОНТЕКСТЕ КОНФЕССИОННОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Рассмотрены особенности индивидуальной религиозности в контексте конфессиональной принадлежности. Исследование базируется на трехуровневой структуре, где макроуровень представлен диахронным анализом состояния религиозности всего украинского социума, мезоуровень – анализом религиозности во Львовской области, а микроуровень – индивидуальными нарративами респондентов. Среди социально-демографических показателей важную роль играют различия в долях религиозных (нерелигиозных) между городскими и сельскими жителями, а также распределение по национальности. Рассмотрены три типа религиозности в соответствии с тремя распространенными конфессиями в Украине.

Ключевые слова: религия, религиозность, конфессиональная принадлежность.

Lutsiv O.Yu., Master, Ivan Franko National University of Lviv

THE PECULIARITIES OF INDIVIDUAL RELIGIOSITY IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS AFFILIATION IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

The article is devoted to the peculiarities of individual religiosity in the context of religious identity. The research is based on a three-level structure, where the macro-level is presented by diachronic analysis of the religion in Ukrainian society, meso-level relates to the analysis of religion in Lviv region, and micro-level – to narratives of individual respondents. Among socio-demographic indicators, an important role is played by differences in fractions of religious (and nonreligious), urban and rural residents, as well as segregation by nationality. Author also considered three types of religiosity according to the three most common denominations in Ukraine.

Keywords: religion, religiosity, denomination.